

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1626

De mixtura affectuum. Capvt XII.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68724](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68724)

die cythara ludentem Aures beatas! Ceterum cantus erat terrae laudatio; cui quidem de aureo cyatho libare mihi videtur, quod puellam oculauerit dehiscens, ac sese deinde contrahens.

Tandem describit incendium, in quo ridiculum est, quod ait, Iulianum Imperatorem, ubi de templi incendio rumor auditus est, Mercurij talaria quesiuisset, ut ad flammam restinguendam properaret, Nymphas è suis fontibus egressas, ingentem luctum excitasse. Postremo concludit.

Præsta te mihi talem, Apollo, qualem te reddidit Chryses, dum Græcis imprecaretur, iræ plenum, & nocti adsimilem: quandoquidem tibi ornamenta cum redderemus, & qui quid olim de templo tuo ablatum fuerat restitueremus: præceptum est, quod colamus simulachrum, haud aliter, quam si sponsus aliquis interim dum corollæ contextuntur, moriatur.

Hi non sunt affectus, sed deliramenta, ut præclare animaduertit D. Chryostomus.

De languidis affectibus, & q̄s, qui vocantur ἀπόλαιτοι.

CAPVT XI.

Fori nis
egregium
dicium
Athe. l. 3.

DOrion ille quidem tibicen haud ignobilis, & præ cæteris facetus, ut multas in omne genus hominum, sic in poetas, & oratores plerasque contorsit argutias, qui in rebus magnis describendis fuissent argumento longè inferiores. Itaque cum tempestatem à Timotheo descriptam in naua legeret, liquidò affirmauit, se in feruenti cacabo vidisse vehementiorem. Hoc plerisque oratoribus accidit, qui in ijs affectibus effugendis, qui vehementiam habent non medioerem, ita ipsi remissi sunt, & languidi, ut multum de rei maiestate detrahant. Quis enim fingere non putet, qui in grauissimis iniurijs languorem orationis simul habeat, & actionis? Natura ipsa in istis sua sponte profilit satis, nec acrioribus indiget incitamentis, nam & imperiti, & barbari, dum suas, aut propinquorum lamentantur iniurias, ita voce, vultu, & tota actione se gerunt, ut appareat eos, quod agunt, imis sentire medullis, ac visceribus, si quis igitur orator ita est naturæ imbecillitate constitutus, vel etiam voce, & lateribus ita tenuis,

ut nec possit indignari, nec irasci, nunquam huiusmodi argumenta tractare debet.

Quis Martem iunica teclum adamantina
Digne dixerit, aëti puluere Troico
Nigrum Merionen? aut ope Palladis
Tydidem superis parem.

Qui genium habuerit potentis naturæ, quam non omnino in hac re cedendum est naturæ, sed si vehementius, quam par est incitata fuerit, restringenda est nonnunquam, & ardoris cursus compescendus, ne in eos motus incidamus, quos Rhetores ἀκαλοῦς nominant, inconditos scilicet, & agrestes, nec palestræ cultura perpolitos. Sit Oratori modestia, quod C. Graccho Erycinus seruus, quæ non fistulâ eburneâ, sed rectæ rationis lege, modo inconditi motus vastitatem colligat, modo intemperantis vehementiam reprimat, modo lasciuientis luxuriam amputet, ad summum, omnia iuxta decori leges & iura componat.

Horat.
carm. ode
II.

De mixtura affectuum.

CAPVT XII.

Delestationis mater est varietas, quam, ut natura in rebus, sic in oratione ars, & ipsa quæ conficitur ex arte ratio, prudenter obseruat. Non erunt igitur omnia vno affectu pertextenda, sed prout rerum, actionumq; dissimilitudo postulabit, grata disparitate miscenda, quam necessario actionis excitata quedam species, atque admirabilitas consequitur. Et hoc ipsum in Sapphone Poetria de meliore nota commendat Dionysius Longinus, quod ut sublimis artifex, diuersos motus summa varietate, nec minus elegantis pulchritudine temperaret, ut in istis versibus.

Φάνεται μοι κεν ὁ ἴσθ' ἑοῖσιν
Ἐμὸν ἢ ἢ ὅς τις εἴαντι ὁ τοι
Ἰζάνει, κ' πᾶσι ἰσθ' ἀδύφονά
Σὲ δ' ὕπακθει.
Καὶ γελῶσαι ἰμερόν, τὸ μοι τὰ μ
Καρδίαν εἰς τήθεισιν ἐπὶ ἄσπεμ.
Ὡτ' ἴδον σ' ὡς βρόγχου, ἐμοὶ γὰρ αὐδᾶς
Οὐδὲν εἶδ' ἤκει.

Et Ceteri, quos Latinos habes apud Catullum.

Α α α 3

Sed

Sed quis in eo Euripidis, & Senecæ Medeam non miretur? quanta dexteritate miscent affectus, quam admirabili varietate distinguunt. Ea motus doloris, quam aptè expressus.

Doloris motus aptè expressus.

Ω τέκνα, τέκνα, σφῶν μὲν ἔστ' ἡ πόλις,
Καὶ δ' αὖ μ' ἐν ὧ ἡπόντες ἀδελφάν ἐμέ,
Οὐκ ἴσσιτ' αἰεὶ μητέρας ἑσπερημένοι:
Ἐγὼ δ' ἔς ἀλλήλων γαῖαν εἶμι δὴ φυγᾶς,
Πρὶν σφῶν θναοῦσα, καὶ πῶ δ' αὖ εὐδαίμονας,
Πρὶν λέκτρα, καὶ γυνάμματα, καὶ γαμηλίους
Ἐνας ἀγύλας, λαμπράδας, τε ἀνασχεθῆναι
Ω δυσάλανα τ' ἐμῆς ἀνδραδίας, &c.

Suavis est iste motus, moderatè tristis, & leniter in intima pectoris influens, statim tristitiæ immiscet mollem risum innocentissimarum animarum, quæ matri ablandiuntur, ex quo ignescit dolor.

Φεῶ φεῶ τί προσδέχεσθε μ' ἄμματα
τέκνα;

Τί προσγέλατε τ' πανόστων γέλαμα;
Et inter hæc horror, & deliquium animæ.

Αἰ εἰ τί δράσω, καρδία γὰρ οἴχεται;

Γυνάμματα ἄμματα φασὶν ὡς εἶδον τέκνα μ.

Mox auersatur consilia de cæde liberorum concepta.

Οὐκ ἂν διενάμην, χαρῆτα βλαβόμενα.

Τὰ πρόδον, ἀπὸ πάδας ἐκ γαίης ἐμῆς.

Statim resumit dolorem, misericordiam, metum in furiosam lætitiā, crudelitatem, iracundiam, audaciam commutat.

Καὶ τοι τί πάσχω, βέλω μ' ἔλατ' ὄφλημι

Ἐχθροὺς μὲν εἶσα τοὺς ἐμοὺς ἀζημίους;

Τολμητέον.

Deinde subitò ista affectuum moles, quasi fluctus ad saxum allisi frangitur, & post inanes ventos, veluti ridentis cæli clementior aura succedit.

Α ἂ μὴ δὴ πᾶσα θυμῷ, μὴ σὺ γ' ἐργασθῆταί με,

Ἐλθὼν αὐτοὺς ὡ τάλαν, φέισαί τέκνα μ.

Sed quam brevis est bonorum portio. Ecce qui inter doloris, & iracundiæ cæcitatem, veluti radius lucis emicuerat, iterum densissimis tenebris circumfunditur.

Μὰ τοὺς παρ' ἀλλήλων νεγτέρους ἀλάστορας,

Οὔτοι ποτ' ἔσαι ἔδ', ὅπως ἐχθροῖς ἐγὼ

Παῖδας παρήσω τοὺς ἐμοὺς χερσὶν ἐμῶν.

Πάντων σφ' ἀνάγκη καταναεῖν.

Vehemens omnino motus, etiam addito per manes, & inferos iurcurando: sed tamen quasi torrens ad robustissimum obicem fidit, postquam liberos diffusivata est, intimis phosferis aculeis lancinata.

Δότ' ὦ τέκνα

Δότ' ἀσάσασθε μὴ δέξιν χεῖρα

Ω φίλτατη χεῖρ, φίλτατον δέ μοι τόμα;

Καὶ στήμα, καὶ πρόσωπον εὐγενὲς τέκνων

Εὐδαίμονο ἴτου. ἀλλ' ἐκεῖ, τὰ δ' ἀνθάδε

Πατὴρ ἀφείλετ' ὦ γλυκεῖα προσβολή,

Ω μαλθακὸς χροῖς, πνεῦμα δ' ἠδύστον τέ

κνα μ,

χωρεῖτε, χωρεῖτε ὅσα ἔτ' ἐμὴ προσβλή

πει μ.

Nec inferior in his affectibus miscendis Seneca, quam artificiosissimè enim Medeam de necè liberorum cogitantem exprimit.

Non statim tam demens, & furiosus exurgit affectus; sed ut cruenti, & horribiles cometae ex vario halitu paulatim concresecunt, ita ex varijs motibus, præuicijs rerum aptissimè conexarum dispositione, vehementissimus ardor pectoris incitatur.

Primum, volcones singulari certamine congressuri, illa identidem cauda percursantes robur excitant, ita languentem animam ad maiorem iracundiam irritat.

Incumbet in iras, teque languentem excita:

Penitusque veteres pectore ex imo impetus

Violentus haurit: quidquid admissum est adhuc,

Pietas vocetur.

[Deinde,]

Medea nunc sum, creuit ingenium malis.

Ita proludit furori, & veluti classicum canit. Mox quàm artificiosè, quàmque per varios anfractus, in vehementissimum illum, quam intendit motum delabatur, nescio quid animo iam delibavit, tamen ad primos tam atrocis malitiæ impetus, bonæ indolis semina quædam resisterunt, subtimuit, & refugit.

— *Nescio quid feror*

Decreuit animus intus, & nondum sibi

Audet furori.

Dissimular igitur pudore confusa, quod primum cogitauerat, & aliud proponit haud multum dissimile.

— *Sculpta properavi nimis.*

Expulsa visumam liberos hostis meus

Ab

Aliquos habere: Statim excludit illam moderationem, & vela perimit furori, etiam specioso, vt opinatur, & æquo prætenu.

Quicquid ex illo tum est; Creusa peperit: placuit hoc pœna genus. Ad merito quo placuit. Vltimum magno scelus

Animo parandum est: liberi quondam mei,

Vos pro patris sceleribus pœnas date. Aperte lufit audacia. Mox succedunt in scenam verecundia, metus, misericordia.

Cor pepulit horror, membra torpescunt gelus;

Ecce tremuit, ira discessit loco: Materq; tota coniuge expulsa redit:

Egone, vt meorum liberum, ac prolis mea Fundam cruorem? melius: ah demens furor!

Statim, vt in alternis vndis recurfant furores.

Occidant: non sunt mei.

Et de repente: Mei sunt, & culpa carent.

Et que sequuntur. profus ab Euripide expressa.

Heu cara proles! vnicum afflicta domus Solamen: huc vos ferte, & infusus mihi Coniungite artus.

Postremò Ierenum illud, doloris, & furoris tubine confunditur.

Rursus ignescit dolor, Et feruus odium: repeti inuisam manum.

Antiqua mentis ira: qua duci sequor.

Placet etiam Iosephum in eodem argumento audire, vbi matrem Hierosolymitanam describit, se ad filioli necem accingentem.

Βρέφ' ἔτι πᾶν ἀβλίον, ἐν πολέμῳ, καὶ λιμῷ, καὶ σάσει, τίνι σε τηρήσω; τὰ γὰρ πᾶσα μάχοις δέλεα, καὶ ἐν ἔμῳ ἐπ' αὐτοῦ, φθάσει καὶ δάκρυον ὁ λιμός, οἱ σασιασαὶ δὲ ἀμφοτέρω χαλεπώτεροι: ἴδι γὰρ μοι σὸ φθ' καὶ τοῖς σασιασαῖς ἔρινός, καὶ τῶ βίῳ μὴ δ' ὁ μόν' ἔλλετ' ὦν τ' ἰθαδάων συμφορᾶς.

Mifera (inqui) soboles, cui te referuo in bello, & fame, & seditione. Apud Romanos si vixeris, seruiturus es, vel certe fames prænecit seruitutem: sed omni seruitute, & fa-

me crudeliores sunt seditioni: Morere, & esto matri cibus, seditionis fuita, & humanæ vitæ fabula, quæ sola deest calamitatibus Iudæorum.

Iosephum cum Euripide, & Seneca, in Roma capta ab Alarico sic expressi, & miscui, vbi Romana mater ad eandem Ianienam acuitur.

Cui te referuo, matris infelix puer,

Cui dira Erynnis totitili primas iuba

Amplexa cunas, oris afflauit nigri

Lethalis viri: dura Lucina labor!

Cui te referuo? cur referuo? ad quas neci?

Ad gladium, an ignem? ad famem? an pestem?

Et ferus?

Morere Leona, morere, sis matri cibus,

Solare rabiem ventris in cesti, miser,

Miser Leona morere, sis matri cibus.

Te, dulce pondus, mensibus denis tuli:

Clausum sub aluo visceribus auctum meis.

Et nunc repende gratiam matri, puer:

Relicta pridem viscera intorsum subi.

Deinde, vt fert istorum motu ratio, spectis furialibus incitatur ad nefas.

Incesta facies Vira ineluctabilis.

Quid fœda gyro membra ferali rotas?

Ad omne facinus non rudem dextram asfero,

Feriam, perib' glutinam, carnes meas.

Mox succedie miseratio, & ad pueri vocem grauitur commota exclamat

O dulce germen matris! o sanguis meus!

Eheu tepentes pluuunt lachrymæ genas!

Pietas recurfat, corda miscunt fera.

Rursu que mater, tigride erecta redit.

O tenera membra, o dulce apud, o flos tener!

O labra mellea, o manus, o lumina!

O parce nato, parce genitrici tua.

Animula dulcis, vine, morietur parens:

Morietur audax, impium & vecors caput.

(Iterum stimulant miseram furia.)

Seruabo Gothis liberos! iterum furor:

En iterum Erynnis corda bacchatur fero.

Lympha veras peccata, exagitat, coquit:

Omnes in illo corpore excepi rogas.

Quoscumque sani busta Typi: onis crepant.

Non: bo multa, quod ber, possim malum.

Fidem, pudorem, nomen, exturbo ocyus.

Hinc preliantur affectus.

Morietur insons: seu lupa fontis puer.

Mens est, & isto ventre condetur meus.

Nati sepulchrum fuit hic matris simus.

Motus ex Iosepho, Euripide & Seneca expressi.

Hæc

Ioseph. l. 7. de bello Iud. c. 11. a

Hæc sola restat fabula, & magna venit

Speianda scena, desor audaces manus.

Pergo ira, pergo.

Subsidit statim, & in te pesceit.

— *Vincor in elix parens,*

Heu cor rigeſcit, membra torpeſcunt gelu!

Perimere natum, fundere cruorem meum?

Comedere carnes: melius: sibi demens furor!

Reslit statim motus, quasi violentus satelles, & miseram rapit.

Morietur: esto, quid moror? pia, impia!

Morietur: esto.

Hæc mixtura affectuum plurimum habet virium, & suauitatis.

At dices? si dolor, & iracundia sola excitanda sit, eruntne lætæ species adhibendæ: id omnino cum dexteritate præstandum est. Solent plerumque læta præmitti, quo ex eorum iactura grauius postea stimuletur dolor, quod in Aristidis exemplo docui, vbi nobilissimæ vibis amor uitatem, & delicias commemorans viam sibi sternit ad monodiam. Cauendum est tamen, ne cum doloris aguntur partes, faceta quædam, & iucunda intempestiue miscantur, quæ gliscentem plerumque motum elidunt, & serua conuertunt in risum.

De modo, & ratione mouendi.

CAPVT XII.

IN modo, & ratione mouendorum affectuum hæc præcipue sunt obseruanda.

Primo, postquam orator, & personarum, quas constituit permouere, & suarum virium exploratam habet rationem, debet omnino rerum cætera quæque adiuncta diligentissime examinare. Contingunt enim aliquando tempora, vbi repentino aliquando casu iam commoti animi flexibiles sunt, & in eam, in quam semel inclinarunt partem, facillimo ictu impelluntur. Itaque tunc feliciter cadunt oratorum tali, cum eis locus, & ratio temporum; cæteraque id genus famulantur. Contra, difficilius est mouere, vbi iam senio ad similes affectus pectora obduruerunt, aut contrarijs etiam affectibus occupata, impeditaque sunt: tunc certandum rationibus, instandum, colluctandum, nihil enim inanes motus efficient, nisi pernicax aduersus ea, quæ dicuntur, iudicium, dextro Marte expugnatum fuerit. Docendus est, atque eru-

*Capienda
occasiones
mouendorum
affectuum.*

diendus etiam imperitorum intellectus, atquequam motus inardescant, & nunquam ex abrupto incipiendum, nisi iam nuta rerum circumstantiæ egerint, quod e at ab oratione expectandum: licuit Ciceroni ita exordiri.

Quousque tandem abutere, Carilina, patientia nostra? &c. ¶ Et prudenter quidem in eo fecit, iam enim ita partim metu, partim iracundia, & dolore incitati erant omnium animi, vt magis ipse, nascentibus veluti affectibus obstericari videretur, quam nondum natæ generare, ac deformare. Quod plerique male arripientes in frigidis, & sedatis argumentis, statim in acutissimos erumpunt sonos.

Secundo, Etsi comparare animos ad motum oporteat, magnâ tamen curâ prouidendum est, ne ipsi accessiti, aut intrusi videantur affectus, si enim comparati, si affectati, si sit, nimis artificiosi appareant, quasi detecti hostium subterranei cuniculi, aut eliduntur, aut minus habent virium. Elicienda est permotio latenter, non autem cum ea aperto Marte pugnandum.

— *Nec nocte paratum*

Plorabit, qui me voluit incuruisse querela.

Qua in re lepidissimum est, quod narrat Quintilianus de adolescentulo caussidico, qui apud Cassium Seuerum diciturus, inter cæteros motus comparauerat, *Quid me o. uo. val.*

tu intueris, Seuerus? Ad hæc frigide vir grauis. Fab. l. 6. c. 2.

Non me hercules, inquit, faciebam, sed sic scripsisti.

Ecce & quàm potuit truculentissime eum aspexit. Alius transtulit aliquando puellam, quæ soror esse aduersarij dicebatur: (nam de hoc lis erat) in aduersa subtelina, tanquam in gremio fratris relicturus. At is præmonitus iam decesserat. Tum ille alioqui vir facundus, inopinata rei casu obmutuit, & infantem suam frigidissime reportauit. Alius imaginem mariti pro rea proferre magnum putauit, & ea sæp us risum fecit, nam & hi, quorum officij erat, vt traderent eam ad epilogum, ignari quid esset epilogus, quoties respexisset patronus, offerebant palam, & prolata nouissime deformitas ipsa imaginis, præteritam quoque gratiam orationis perdidit.

Festina narratio de motu in te parati.

Tantum est insulsis motibus periculi. Quid igitur nihil erit apparandum? quid, & quomodo dicas non erit meditando? Absit: Affectibus enim proprias sententias, & verba a-